Vývoj členskej základne zborov evanjelickej cirkvi augsburského vyznania v Banskej Bystrici a Zvolene od prijatia Tolerančného patentu do polovice 19. storočia[1]

PETER RAČKO

Katedra histórie, Fakulta humanitných vied Univerzity Mateja Bela, Banská Bystrica

Evanjelici a. v. v Uhorsku sa v reformačnom a protireformačnom období výraznou mierou podieľali na formovaní náboženskej štruktúry obyvateľstva. Inak tomu nebolo ani po prijatí Tolerančného patentu, ktorý im umožnil slobodne vyznávať svoju vieru. Cieľom tejto štúdie je priblížiť a zhodnotiť niektoré pozitívne i negatívne zmeny v počte veriacich matkocirkevných zborov a ich filiálok vo vybraných mestách počas rokov 1781-1850. K tomu, aby sme mohli sledovať účasť evanjelikov na celkovom demografickom vývoji v tejto oblasti, považujeme za nevyhnutné priblížiť niekoľko podstatných faktov, ktoré túto okolnosť podmienili.

Jednými z prvých slobodných kráľovských miest v Uhorsku, ktoré v 20. rokoch 16. stor. prijali reformáciu, boli Banská Bystrica a Zvolen. Stalo sa tak aj v dôsledku prítomnosti početného nemeckého etnika – členov mestského predstavenstva a časti mestskej komunity – ktoré sa podieľalo na osídlení tejto oblasti po tatárskom vpáde (1241). Mestská rada mohla na základe patronátneho práva, udeleného panovníkom Belom IV. (1243 a 1255) rozhodovať aj v náboženských veciach.[2] Banská Bystrica tak od roku 1522 povolávala hosťujúcich reformačných kazateľov, Zvolen o tri roky neskôr. Významnú úlohu v tejto súvislosti tvorilo spoločensko-právne prepojenie miest s ich aglomeráciou podľa zásady „*cuius regio, eius religio*“ („čie je panstvo, toho je aj náboženstvo“), ktorá rozhodovala o cirkevnej príslušnosti jednotlivých poddaných. Okolo roku 1530 sa tak v Zvolenskej kotline nenachádzala už žiadna rímskokatolícka farnosť, ktorá by zotrvávala v pôvodnom učení.[3]

Negatívny postoj Vatikánu sa postavila voči reformácii viedol k rozsiahlej činnosti za jej potlačenie. V Banskej Bystrici jej k tomu od roku 1627 napomáhali aj jezuiti prostredníctvom kázania, školského vzdelávania a pôsobením katolíkov v úradoch. Za protireformácie dočasne zanikla cirkevná organizácia evanjelikov, ktorú na prechodné obdobie obnovovali mierové zmluvy, uzatvorené po protihabsburských stavovských povstaniach vo Viedni (1606), Mikulove (1621) a Linci (1645). V nich musel panovník uznal, resp. potvrdil náboženskú slobodu, ktorú následne uzákonil uhorský snem. Katolícka cirkevná vrchnosť ju však neuznávala, rôznymi spôsobmi obmedzovala a porušovala.

Ustanovenia viedenského mieru vyňali uhorských evanjelikov spod jurisdikcie katolíckych biskupov a umožnili im vytvoriť si samostatnú cirkevnú organizáciu. Za týmto účelom sa uskutočnili synody v Žiline (1610) a Spišskom Podhradí (1614), na ktorých bolo územie Slovenska začlenené do piatich superintendencií (dištriktov). Banská Bystrica a Zvolen sa stali súčasťou Banského dištriktu. V tejto podobe fungovala územná správa evanjelikov až do decénia 1671-1681, kedy za vlády Leopolda I. zanikli všetky

[1] Štúdia je výstupom z grantovej úlohy VEGA č. 1/4541/07 „Osídlenie Zvolenskej kotliny od včasného stredoveku do polovice 19. storočia“.

[2] ALBERTY, J. – MARTULIAK, P.: *Banská Bystrica – v znamení kalicha.* Banská Bystrica : Trian, 2002, s. 11-12.

[3] SLÁVIK, J.: *Dejiny zvolenského ev. a. v. bratstva a seniorátu.* Banská Štiavnica : Tlačou a nákladom vdovy a syna Augusta Joergesa, 1921, s. 16-17.

superintendencie s výnimkou Predtiskej. Ich čiastočnú obnovu umožnila až druhá rezolúcia Karola VI. z roku 1734.

V roku 1681 boli na sneme v Šoproni prijaté zákonné články, umožňujúce banskobystrickým evanjelikom konať bohoslužby v modlitebni, ktorú si postavili na predmestí za kúpeľnou bránou. Zvolenčania sa ich mohli tajne zúčastňovať v artikulárnom kostole v Hronseku alebo Ostrej Lúke, do zboru ktorých striedavo patrili.[4] Tie boli považované za akési dcérocirkvi katolíckych farností, podliehajúce archidiakonom, ktorí ich ako jediní mohli vizitovať. Farári, podriadení katolíckym cirkevným vrchnostiam, mohli vykonávať svoju činnosť iba v predmestiach, nemali prístup do svojich filiálok ani k veriacich v osadách druhej konfesie. Evanjelici boli aj naďalej povinní svätiť katolícke cirkevné sviatky, chodiť na procesie a nesmeli zastávať verejné funkcie. Deti sa mohli zúčastňovať vyučovania na evanjelických školách len do 15 rokov, potom museli absolvovať katolícke vzdelanie.[5] V prípade porušenia týchto i ďalších nariadení hrozila pokuta, u farárov aj strata úradu.[6]

Po porážke povstania Františka II. Rákociho (1711) nemali evanjelici do prijatia Tolerančného patentu vlastnú cirkevnú organizáciu. Zákonný článok č. 30 z roku 1715 síce obnovil a potvrdil platnosť uznesení z rokov 1681 a 1687, ale cisár Karol VI. ich svojim náboženským patentom z roku 1731 („*Resolutio Carolina*“) obmedzil. Po jeho smrti ho nahradili intimáty (pokyny a nariadenia) jeho nástupkyne Márie Terézie.[7] Počas jej vlády však nastali prvé pozitívne zmeny v konfesijnej politike habsburskej monarchie. V roku 1772 boli evanjelici oslobodení od svätenia katolíckych sviatkov a nasledujúceho roku panovníčka zrušila jezuitský rád, čo viedlo k uvoľneniu náboženského napätia.

Skutočný obrat v tomto smere nastal až po nástupe Jozefa II. na trón. O jeho postoji k riešeniu konfesijnej otázky sa dozvedáme v liste matke z 19. júna 1777, v ktorom jej odporúča, aby udelila úplnú slobodu vyznania viery pre nekatolíkov. Na základe uznesenia snemu z roku 1715, podľa ktorého mohol panovník voľne rozhodovať o náboženských veciach, zakázal 31. decembra 1780 činnosť komisií, zaoberajúcich sa prenasledovaním nekatolíkov. Dňa 21. mája 1781 zrušil všetky protireformačné patenty uplatňujúce násilie voči inovercom.[8] Nariadením z 30. júna 1781 rozhodol, že pri obsadzovaní úradníckych funkcií sa nemá brať do úvahy náboženstvo, ale odbornosť a spôsobilosť uchádzačov.

Rozhodnutie o vyhlásení náboženskej tolerancie a jej smernice, ktoré mali upravovať postavenie nekatolíkov, vydal Jozef II. v liste uhorskej dvorskej kancelárii z 13. októbra 1781. Po ich úprave štátnou radou dostal Tolerančný patent 20. októbra konečnú podobu. Panovnícky dvor ho potom ako obežník, spätne datovaný 13. októbrom rozposlal príslušným krajinským úradom. Uhorská kráľovská miestodržiteľská rada s ním oboznámila stoličné predstavenstvá a magistráty slobodných kráľovských a banských miest 25. októbra. Tie ho prerokovali na svojich zasadnutiach a zverejnili v jednotlivých obciach. Dovtedy sa šíril prostredníctvom tlače.

Tolerančný patent obsahoval 18 bodov – nariadení, uznávajúcich legitimitu evanjelických a pravoslávnych cirkví. Nekatolíci mali zabezpečené právo na slobodné vyznávanie náboženstva aj mimo artikulárnych miest. Mohli si obnoviť vlastnú cirkevnú organizáciu s pôvodnou územnou samosprávou. Vo všetkých obciach a ich najbližšom okolí,

---

[4] SLÁVIK, *Dejiny* ..., s. 212 a 429.
[5] PLAVEC, G.: *Tolerančný patent*. Liptovský Sv. Mikuláš : Tranoscius, 1931, s. 9 a 10.
[6] ALBERTY – MARTULIAK, *Banská Bystrica* ..., s. 68-69.
[7] KÓNYA, P.: O slobode vyznania a rovnoprávnosti kresťanov : Tolerančný patent uzavrel obdobie násilnej protireformácie a katolizácie a otvoril novú epochu v dejinách evanjelickej cirkvi u nás v celej monarchii. In: *Evanjelický posol spod Tatier*, roč. 91, 2001, č. 43-44, s., s. 10.
[8] VESELÝ, D.: *Dejiny kresťanstva a reformácie na Slovensku*. Liptovský Mikuláš : Tranoscius, 2004, s. 258.

kde žilo viac ako 100 protestantských rodín, im bolo povolené postaviť si kostol, resp. modlitebňu (mala charakter privátneho domu) z dreva alebo kameňa, ale bez veže, zvonov a vchodu od hlavnej ulice, faru, školu a príbytok pre učiteľa (2). Farára (pastora) i učiteľa však museli financovať z vlastných peňažných prostriedkov. Nariadenie zabezpečilo nekatolíkom aj občianske, meštianske a cechové práva, nadobúdanie majetkového vlastníctva a možnosť zastávať verejné funkcie a získavať akademické hodnosti (3). Zrušilo povinnosť skladať prísahu pri nástupe do úradov, svätenia katolíckych sviatkov, účasť na omšiach a procesiách (4 a 5). Prestali sa vydávať reverzy pre zmiešané manželstvá a v prípade evanjelického náboženstva otca boli toho istého vyznania len jeho synovia. Ak bol však katolík, tejto viery mali byť všetky jeho deti (7 a 8). Pastori mohli slobodne navštevovať svoje filiálky a superintendenti vizitovať zbory. Predstavitelia cirkvi mali právo zhromažďovania na poradách, konventoch a synodách. Posledne uvedené však mohli organizovať len s povolením panovníka a v prítomnosti dvoch komisárov – katolíka a evanjelika (17).[9]

Katolícka cirkevná a svetská vrchnosť bránila zverejneniu Tolerančného patentu po dobu dvoch rokov. Na pokyn panovníka sa tak začal zverejňovať až v priebehu marca a apríla 1782.[10] Počas rokov 1781-1800 vzniklo na Slovensku 151 cirkevných zborov, z toho 10 vo Zvolenskej kotline, a bolo postavených 131 kostolov.[11]

Tolerančný patent zabezpečil evanjelikom slobodné vyznávanie náboženstva len s určitými výhradami a obmedzeniami. Mohli si voliť pastorov, ale vo funkcii ich potvrdzovalo viedenské konzistórium, ktorého predsedu (katolíka) i prísediacich menoval panovník. Svetská vrchnosť mala právo rozhodovať pri súdení a trestaní v náboženských otázkach. Pastori nemohli odbavovať bohoslužby vo filiálkach museli oznamovať katolíckym kňazom všetky náboženské úkony (krsty, sobáše, pohreby) a platiť im za ne štóly.[12]

K tomu, aby si evanjelici mohli uplatniť svoje práva, museli podávať písomné žiadosti stoličným úradom, miestodržiteľskej rade i panovníkovi. V nich sa osvedčili, že v ich obciach sa nachádza dostatočný počet rodín, finančných prostriedkov, veriaci nemajú dlhy na daniach a od najbližšieho kostola sú vzdialení aspoň jednu hodinu.

Počet katolíkov hlásiacich sa k evanjelickej viere bol spočiatku natoľko vysoký, že koncom roka 1782 vydal Jozef II. nariadenie, podľa ktorého každý, kto chcel konvertovať, musel oznámiť svoje rozhodnutie najskôr na katolíckej fare a zároveň sa podrobiť šesťtýždňovému školeniu z katolíckeho náboženstva. Ak aj potom zotrval na pôvodnej požiadavke, dostal potvrdenie o vystúpení z tejto cirkvi. Zákon z roku 1844 zrušil túto povinnosť, ale v priebehu štyroch týždňov sa musel uchádzač dvakrát odhlásiť z katolíckej cirkvi u príslušného kňaza.[13]

V priebehu nasledujúcich rokov tieto obmedzenia panovník svojimi intimátmi zmiernil alebo úplne zrušil. Dňa 9. mája 1785 pozbavil evanjelikov platenia štóly katolíckym farárom. Následne im 1. augusta 1786 povolil zadovážiť si zvony a 2. januára 1787 stavať veže. Dňa 24. januára 1786 upravil minimálny počet veriacich potrebný na zriadenie farnosti na 500 evanjelikov (neskôr na 50 rodín) a rozhodnutím zo 14. februára im

[9] PLAVEC, *Tolerančný patent*, s. 21-28.
[10] Dovtedy sa zverejňoval viac-menej len v obciach nekatolíckych zemepánov. Kongregácia Zvolenskej stolice ho zverejnila už 15. decembra 1781. KOWALSKÁ, E.: Štát a evanjelická cirkev a. v. v podobe panovania Jozefa II. In: *Tvorba T*, roč. 9 (18), 1999, č. 1, s. 6. KOWALSKÁ, E.: Otázka intolerancie po vydaní Tolerančného patentu. In: *Historický časopis*, roč. 47, 1999, č. 2, s. 191.
[11] Len v rokoch 1781-91 ich bolo postavených 85. PLAVEC, *Tolerančný patent*, s. 38.
[12] PLAVEC, *Tolerančný patent*, s. 34.
[13] VESELÝ, *Dejiny* ..., s. 141.

umožnil mať podľa potreby vo väčších zboroch aj dvoch farárov.[14]

Napriek tomu, že Tolerančný patent nezaviedol náboženskú (len občiansku) rovnoprávnosť protestantov s katolíkmi, zrušil všetky dovtedajšie zákony, nariadenia a rezolúcie vydané proti nim, čím ukončil viac ako storočné obdobie násilnej protireformácie. Habsburská monarchia sa tak stala prvou európskou krajinou, v ktorej mohlo existovať aj iné ako štátne náboženstvo s vlastnou cirkevnou organizáciou.

Keďže ako panovnícke nariadenie nemal tento dokument platnosť zákona, uhorský snem ho schválil až v roku 1791 pod č. 26 ako rezolúciu Leopolda II. z 11. novembra 1790 („*De negotio religionis*"). Obsahoval 161 kánonov v 5 častiach, týkajúcich sa cirkevnej správy, hospodárstva, školstva a manželstva. V 17 článkoch presahujúcich nariadenia Tolerančného patentu priznával náboženskú slobodu všetkým obyvateľom Uhorska bez rozdielu národnej či stavovskej príslušnosti. Obnovil štátoprávne postavenie a autonómiu evanjelickej cirkvi. Jej členom umožnil zriaďovať a riadiť základné i vyššie školy a tlačiť teologické knihy. Z predchádzajúceho obdobia ponechal niektoré ustanovenia, ako uzatváranie zmiešaných manželstiev pred katolíckym kňazom či súhlas panovníka pri konvertovaní katolíkov.[15]

Na základe § 4 prijatého zákona sa v dňoch 12. septembra až 14. októbra 1791 konala v Pešti synoda pod predsedníctvom baróna Ladislava Prónaya za účasti zástupcov 434 zborov, ktorí rozhodli o obnovení evanjelickej cirkvi a systému jej riadenia, založeného na synodálno-presbyteriálnej zásade, uplatňujúcej sa na synodách, zborových, seniorátnych, dištriktuálnych a generálnych konventoch. Na každom stupni bolo zriadené konzistórium s paritným zastúpením duchovného a svetského stavu.[16]

Po prijatí reformácie sa začali evanjelici organizovať v cirkevných zboroch, ktoré sa neskôr spájali do zväzov – bratstiev (kontubernií) a napokon seniorátov. Územne boli vymedzené hranicami stolíc, výnimku tvorili len mestské senioráty, ktoré zasahovali na územia viacerých z nich, napr. Banskomestský seniorát (1536-1672), združujúci sedem stredoslovenských banských miest (patrila k nim aj Banská Bystrica).

Niekedy v druhej polovici 16. storočia vzniklo na území Zvolenskej stolice Zvolenské bratstvo, ktoré sa na základe rozhodnutia žilinskej synody stalo súčasťou novovzniknutej Banskej superintendencie. V priebehu tzv. bratislavských súdov (1673-74) ako dôsledku protireformácie však obe organizácie zanikli. Dňa 23. októbra 1704 vznikol v Banskej Bystrici zo zborov banských miest a zborov nachádzajúcich sa v Hontianskej, Novohradskej a Zvolenskej stolici Zvolenský seniorát s jadrom v Zvolenskej kotline.[17] Zanikol po potlačení posledného protihabsburského povstania.

Po prijatí Tolerančného patentu bolo na tomto území obnovených desať zborov evanjelickej cirkvi a. v. (ECAV). Patrili k nim aj Banská Bystrica s filiálkami Harmanec, Kostiviarska, Kynceľová, Majer, Nemce, Podlavice, Rudlová, Sásová, Selce, Senica, Sv. Jakub a Uľanka (Piesky, Riečka, Staré Hory, Špania Dolina a Tajov sa už nenachádzajú na území Zvolenskej kotliny) a Zvolen s filiálkami Kováčová, Lieskovec, Lukové a Môťová (Budča, Kašova Lehôtka a Turová už nepatria do Zvolenskej kotliny).

Prípravné stretnutie k obnoveniu Zvolenského seniorátu sa uskutočnilo 3. marca 1784 na banskobystrickej fare za prítomnosti 3 miestnych farárov a svetského zástupcu. Seniorát bol utvorený na konvente 5. júla 1784 v Banskej Bystrici. Seniorom na trojročné

[14] KÓNYA, O slobode ..., s. 11.
[15] KÓNYA, O slobode ..., s. 12. Zmiešané manželstvá mohol oddávať evanjelický pastor až na základe § 3 zákona z roku 1844. VESELÝ, *Dejiny* ..., s. 141.
[16] *Evanjelická teológia na prahu nového storočia 1*. Zost. Dušan Ondrejovič. Žilina : Žilinská univerzita, 2001, s. 73.
[17] ALBERTY – MARTULIAK, *Banská Bystrica* ..., s. 65.

funkčné obdobie sa ešte na konvente 10. júna 1784 v Hronseku stal banskobystrický farár Michal Sinovic, dozorcom podžupan a kráľovský radca Ján Radvanský.[18]

Údaje o náboženskej štruktúre obyvateľstva Banskej Bystrice a Zvolena v čase krátko pred a po prijatí Tolerančného patentu nám podávajú cirkevné súpisy slobodných kráľovských miest – tzv. „conscriptiones animarum“ z rokov 1771-84, v ktorých sa podľa úpravy Uhorskej kráľovskej miestodržiteľskej rady z roku 1772 uvádzalo vierovyznanie (katolícke a nekatolícke) v pomere k celkovému počtu obyvateľstva.[19] Zachovaným materiálom z tzv. jozefínskeho sčítania, uskutočneného v rokoch 1784-85 sme sa nezaoberali, pretože pri osobách ženského pohlavia rozlišuje iba kresťanské a židovské náboženstvo.

Podľa evidenčného prameňa *Conscriptio animarum in liberis regiisque civitatibus pro anno 1777 adpromtata* žilo v Banskej Bystrici 4 995 obyvateľov, z toho 2 596 evanjelikov, čo predstavovalo 51,97 %, teda tesnú nadpolovičnú väčšinu. Vo Zvolene ich bolo evidovaných 1 225 (67,75 %) z celkového počtu 1 808 veriacich, teda viac ako dvojnásobok v pomere k príslušníkom katolíckej konfesie.[20] Dôvodom tohto stavu bola predovšetkým tradícia oboch miest ako najvýznamnejších centier reformácie na strednom Slovensku, ale pravdepodobne aj väčší prirodzený prírastok evanjelického obyvateľstva či prisťahovalectvo z evanjelického prostredia. Čo, kde a v akej miere ovplyvnilo takýto vývoj náboženskej štruktúry obyvateľstva, môže ukázať až dôkladný výskum religióznych dejín týchto miest.

Štatistické materiály z roku 1782 uvádzajú, že zo 4 988 obyvateľov Banskej Bystrice bolo 2 551 evanjelikov (51,14 %), vo Zvolene 1 209 (67,96 %) z celkového počtu 1 779 občanov tohto mesta. Napriek tomu, že sa počet banskobystrických veriacich v priebehu piatich rokov znížil len o 45 (1,73 %) a zvolenských o 16 (1,31 %), udržali si v pomere ku katolíkom v prvom prípade tesnú a v druhom výrazne nadpolovičnú väčšinu.[21]

Údaje o počte evanjelikov žijúcich v niektorých vybraných obciach Zvolenskej kotliny pred a po prijatí Tolerančného patentu nám poskytujú predovšetkým cirkevné dokumenty. V máji a júni 1781 uskutočnil prvý biskup novovzniknutej Banskobystrickej diecézy rímskokatolíckej cirkvi gróf František Berchtold kanonickú vizitáciu. Napriek tomu, že obsahuje údaje len za mesto Zvolen (z 22. mája), podáva nám dôkaz o prítomnosti tejto konfesie v čase doznievajúcej protireformácie. Podľa spísaného protokolu patrilo do matkocirkevného zboru 1 212 evanjelikov (katolíkov žilo v meste 559, teda o 53,88 % menej) a v jednej z jeho filiálok Lieskovci 315 (katolíci s počtom 349, teda o 10,79 % menej, tvorili menšinu).[22] Súdobé záznamy o počte veriacich z Banskej Bystrice chýbajú. Najskoršie dochované údaje pochádzajú až z roku 1756.

Podrobnejším spracovaním výsledkov jozefínskeho sčítania obyvateľstva Uhorska z rokov 1785-87, vychádzajúc zo zachovaných župných sumárov a z čiastočne objaveného pôvodného materiálu, sa v roku 1938 zaoberal maďarský štatistik Gustáv Thirring.[23] Na základe údajov uvedených v konskripciách z rokov 1782 a 1804 zistil, koľko bolo v roku 1787 príslušníkov jednotlivých náboženstiev. Výsledky výskumu sčítania G.

---

[18] ALBERTY – MARTULIAK, *Banská Bystrica* ..., s. 79.

[19] ŽUDEL, J.: Náboženská štruktúra obyvateľstva slobodných kráľovských miest na Slovensku v 2. polovici 18. storočia. In: *Geografický časopis*, roč. 43, 1991, č. 3, s. 216.

[20] ŽUDEL, Náboženská štruktúra ..., s. 220.

[21] ŽUDEL, Náboženská štruktúra ..., s. 226.

[22] *Visitatio Canonica Ecclesia et Parochia Libra Regia que Civitatis Veterozoliensis*, 1781. Archív Biskupského úradu a diecézy v Banskej Bystrici (ďalej Archív BÚ BB), CV č. 9.

[23] Niektoré údaje podľa žúp uverejnil K. Tagányi v Magyar gazdaságtörténelmi szemle III/1. Budapešť, 1896. SVETOŇ, J.: *Obyvateľstvo Slovenska za kapitalizmu*. Bratislava : SVPL, 1958, s. 15.

Thirringa spracoval slovenský historik a geograf František Bokes. Z celkového počtu 68 576 obyvateľov Zvolenskej stolice bolo 28 929 evanjelikov (42,19 %) a 39 622 katolíkov (57,78 %).[24] V Banskej Bystrici žilo 5 041 obyvateľov (Vlastivedný slovník obcí na Slovensku I. ich uvádza 5 401, J. Svetoň až 5 211)[25], z toho 1 500 evanjelikov (29,76 %) a 3 526 katolíkov (69,95 %).[26] Z uvedených údajov teda vyplýva, že luteráni mali v meste výrazne menšinové zastúpenie oproti opačnému vierovyznaniu v pomere 3:7. Opačná situácia bola vo Zvolene, kde sa v roku 1787 z celkového počtu 1 695 obyvateľov (Vlastivedný slovník obcí na Slovensku III. ich uvádza len 1 659)[27] nachádzalo až 1 135 evanjelikov (66,96 %) a 560 katolíkov (33,04 %).[28]

Pre analýzu náboženskej štruktúry obyvateľstva Uhorska v prvej polovici 19. storočia chýbajú štatistické materiály úradnej proveniencie, keďže prvé sčítanie v pravom zmysle slova sa uskutočnilo až v roku 1850. Východiskovým zdrojom pre získanie údajov o počte evanjelikov žijúcich v Banskej Bystrici a Zvolene s blízkym okolím nám preto boli ručne písané vizitačné protokoly Banského dištriktu ECAV a Banskobystrickej diecézy rímskokatolíckej cirkvi. Od konca 18. storočia sa začali viesť aj tlačené schematizmy uvedeného biskupstva, do ktorého patrili ako dekanáty Banská Bystrica a Zvolen (*Catalogus venerabilis cleri almae dioecesis Neosoliensis* a *Schematismus venerabilis cleri dioecesis Neosoliensis*). Prvý z nich vyšiel v roku 1794 v Tumlerovej (neskôr Štefániho) tlačiarni, ďalšie pochádzajú z rokov 1802, 1803, 1808 a 1812 (dostupné sú len vo fondoch OSzK v Budapešti). Ostatné už vytlačil Filip Machold v Banskej Bystrici.[29] Časová a finančná náročnosť nám neumožnila realizovať výskum v zahraničí, preto sme pracovali len so schematizmami od roku 1813, uloženými v Archíve Biskupského úradu a diecézy v Banskej Bystrici, v Slovenskej národnej knižnici v Martine a v Stredoslovenskom múzeu v Banskej Bystrici. Vďaka nim môžeme sledovať náboženské pomery vo všetkých obciach a osadách Zvolenskej kotliny. Pri každej farnosti a jej filiálkach uvádzajú osobitne údaje o počte katolíkov a evanjelikov. Schematizmy však nemali oficiálny charakter, čoho dôkazom je aj niekoľko nepresností uvádzaných v počte evanjelikov v porovnaní so zápismi vo vizitačných protokoloch.

Prvá superintendentská vizitácia zborov ECAV Zvolenského seniorátu sa konala v máji a júni 1801. Banskú Bystricu navštívil superintendent Banského dištriktu Martin Hamaliar 11.-13. júna 1801. Podľa jeho zistení sa v matkocirkevnom zbore nachádzalo 2 058 (1 629 dospelých a 429 nedospelých) a vo filiálkach 1 474 evanjelikov (1 018 dospelých a 456 nedospelých)[30]. Pre porovnanie oproti súpisu z roku 1787 vzrástol v priebehu 15 rokov počet veriacich v meste o 558 (37,2 %). Zo Zvolena sú známe údaje až z druhej vizitácie, uskutočnenej v roku 1818.

Tabuľka 1 uvádza, že najviac evanjelikov sa nachádzalo v Podlaviciach (32,09 % z celkového počtu príslušníkov tejto konfesie žijúcich vo filiálkach) a potom s výrazným odstupom, predstavujúcim až 55 %, v Sásovej (17,64 %). Viac ako 100 ich bolo vo filiál-

---

[24] BOKES, F.: *Obyvateľstvo Slovenska na konci 18. storočia*. Turčiansky Sv. Martin : Kníhtlačiarsky účastinársky spolok, 1941, s. 12.
[25] PISOŇ, Š. et al.: *Vlastivedný slovník obcí na Slovensku I.* Bratislava : Veda, 1977, s. 120. SVETOŇ, J.: Vývoj obyvateľstva za kapitalizmu a v ľudovej demokracii. In: *Ekonomický časopis SAV*, 1953, č. 4, s. 407.
[26] BOKES, *Obyvateľstvo ...*, s. 16.
[27] PISOŇ, Š. et al.: *Vlastivedný slovník obcí na Slovensku III.* Bratislava : Veda, 1978, s. 360.
[28] THIRRING, G.: *Magyarország népessége II. József korában*. Budapest : A Magyar Tudományos Akadémia kiadása, 1938, s. 46.
[29] KRIŠKOVÁ, Ľ.: Bystrické schematizmy. In: *Kniha '95-'96*. Martin : Matica slovenská, 1998, s. 97.
[30] V počte nie sú uvedení evanjelici nachádzajúci sa vo filiálkach Piesky a Riečka, ktoré už nepatria do územia Zvolenskej kotliny. *Visitatio Superintendentialis J. Ecclesia Aug. Conf. Evangelica Neosoliensis diebus 11. 12. & 13. junii 1801 solenniter peracta*. Archív Cirkevného zboru ECAV na Slovensku Banská Bystrica.

kach Majer a Senica, najmenej v Sv. Jakube.[31] Žiadni evanjelici nežili v Harmanci a Uľanke. Nevieme však, v akom pomere boli ku katolíckemu obyvateľstvu, keďže údaje o ich počte nie sú k dispozícii. Najskôr ich uvádza vizitačný protokol z roku 1803 (viď Tabuľku 2). Podľa neho sa k evanjelikom v meste hlásilo až o 642 menej veriacich (43,55 %), naopak vo filiálkach o 159 viac (7,73 %). Počet evanjelikov teda výrazne poklesol, avšak chýbajú údaje z Podlavíc, kde ich v roku 1801 žilo najviac spomedzi všetkých filiálok, Seliec a Senice. V roku 1803 bolo najviac veriacich v Sásovej (28,85 % z celkového počtu príslušníkov tohto náboženstva nachádzajúcich sa vo filiálkach), Majeri (18,75 %) a Rudlovej (17,55 %), najmenej – iba po jednom členovi – v Harmanci a Uľanke.[32]

Z uvedených údajov vyplýva, že pomer počtu veriacich v meste a okolitých obciach, spadajúcich pod spoločný zbor bol takmer rovnaký – evanjelikov prevyšovali katolíci o viac ako jednu štvrtinu. Záznamy o stave príslušníkov tejto konfesie zo Zvolena chýbajú. Najbližšie nás o nich informuje vizitačný protokol z roku 1804. V roku 1804 bolo vo Zvolene a filiálkach matkocirkevného zboru evidovaných 2 533 veriacich (katolíkov len 1 113).[33] V priebehu nasledujúcich štyroch rokov však ich počet klesol na 1 689 (o 33,32 %).[34]

Tabuľka 1 Počet evanjelikov zboru evanjelickej cirkvi a. v. v Banskej Bystrici v roku 1801 (Zdroj: *Visitatio Superintendentialis J. Ecclesia Aug. Conf. Evangelica Neosoliensis diebus 11. 12. & 13. junii 1801 solenniter peracta*. Archív Cirkevného zboru ECAV na Slovensku Banská Bystrica)

Cirkevný zbor	**Filiálka**	**Dospelí**	**Nedospelí**	**Spolu**
Banská Bystrica		1629	429	**2058**
	Harmanec	-	-	**-**
	Kostiviarska	23	18	**41**
	Kynceľová	54	27	**81**
	Majer	93	54	**147**
	Nemce	71	28	**99**
	Podlavice	361	112	**473**
	Rudlová	98	56	**154**
	Sásová	179	81	**260**
	Selce	55	28	**83**
	Senica	75	45	**120**
	Sv. Jakub	9	7	**16**
	Uľanka	-	-	**-**
	Spolu	1018	456	**1474**
Spolu				**3532**

Tabuľka 2 Počet evanjelikov (a katolíkov pre možnosť porovnania) zboru ECAV v Banskej Bystrici v roku 1803 (Zdroj: *Visitatio Canonica Ecclesia et Parochia Civitatis Neosoliensis*, 1803. Archív Biskupského úradu v Banskej Bystrici, CV č. 19a.)

Cirkevný zbor	**Filiálka**	**Evanjelici**	Katolíci
Banská Bystrica		**2217**	2780
	Harmanec (s Andrašovou)	1	83
	Kostiviarska	73	220
	Kynceľová	85	12
	Majer	156	42

[31] *Visitatio Superintendentialis ...*
[32] *Visitatio Canonica Ecclesia et Parochia Civitatis Neosoliensis*, 1803. Archív BÚ BB, CV č. 19a.
[33] *Visitatio Canonica Ecclesia et Parochia Civitatis Veterozoliensis*. Archív BÚ BB, CV č. 11a.
[34] PODLESNÝ, J. – PODLESNÁ, A.: *Dejiny Cirkevného zboru Evanjelickej cirkvi a. v. na Slovensku vo Zvolene*. Zvolen : Bratia Sabovci, 2002, s. 33.

	Nemce	96	21
	Podlavice	-	-
	Rudlová	146	22
	Sásová	240	50
	Selce	-	-
	Senica	-	-
	Sv. Jakub	34	243
	Uľanka	1	352
	Spolu	**832**	1045
Spolu		**3049**	3825

O desať rokov neskôr (viď Tabuľku 3) bolo v Banskej Bystrici podľa prvého diecézneho schematizmu, nachádzajúceho sa na území Slovenska, o 439 evanjelikov menej (19,80 %), vo filiálkach ich počet naopak stúpol viac ako dvojnásobne – o 547 (65,75 %), čím celkový stav veriacich v zbore dosiahol vyššiu hodnotu – o 108 (3,54 %) – a predstihol tak nárast príslušníkov katolíckej konfesie.[35] Najviac evanjelikov bolo v Podlaviciach (25,38 % z celkového počtu príslušníkov tohto náboženstva žijúcich vo filiálkach a 11,09 % zo všetkých veriacich v zbore) a v Sásovej (17,40 a 7,60 %). Viac ako 100 sa ich nachádzalo v Senici, Rudlovej a Majeri, najmenej v Sv. Jakube a žiadni neboli v Harmanci a Uľanke. Evanjelici neprevyšovali počet katolíkov len v obciach Harmanec, Kostiviarska, Selce, Sv. Jakub a Uľanka.

Nie je možné jednoznačne určiť, čo bolo príčinou kolísania v počte evanjelikov v banskobystrickom zbore v priebehu rokov 1801-1813. Pravdepodobne to súviselo s migráciou neprivilegovaného vidieckeho obyvateľstva, ktorí odchádzali za prácou do miest alebo ich okolia. Vývoj náboženskej štruktúry tak popri politicko-spoločenských faktorov determinovala ekonomická situácia početne zastúpených príslušníkov nižších vrstiev.

V priebehu roka 1813-14 klesol počet evanjelikov v meste až o 293 (16,48 %), čo sa odrazilo aj na celkovom úbytku veriacich v zbore, ktorý predstavoval o 311 príslušníkov tejto konfesie menej (9,85 %). Evanjelici mali nadpolovičnú väčšinu v siedmich filiálkach, najviac v Podlaviciach (66,92 % z celkového počtu veriacich oboch konfesií).

V roku 1814 bolo vo Zvolene evidovaných 1 102 (40,01 %) a vo filiálkach jeho zboru 1 653 evanjelikov (59,99 %), z toho až 892 v Môťovej (53,96 % zo všetkých príslušníkov tohto náboženstva nachádzajúcich sa vo filiálkach). V porovnaní s rokom 1804 ich bolo o 222 viac (8,76 %). V meste sa nachádzalo o 383 veriacich menej (25,79 %) ako v Banskej Bystrici, ale v troch filiálkach ich bolo sústredených o 292 viac (21,45 %) ako v tých, ktoré patrili druhému zboru.

Tabuľka 4 približuje zmeny v počte evanjelikov, ktoré nastali počas 20 rokov v Banskej Bystrici a jej filiálkach. Môžeme ich zároveň porovnávať s príslušníkmi katolíckej konfesie, ktorí mali v pomere k nim (okrem stavu v osadách) väčšinové zastúpenie. V meste žilo najviac veriacich uprostred sledovaného obdobia, teda v roku 1826, kedy predstavovali 57,43 % z celkového počtu členov zboru (42,18 % v pomere ku katolíkom), najmenej v roku 1817, pričom tvorili 53,15 % (36,52 % vo vzťahu k opačnému vyznaniu). Medzi týmito rokmi bol rozdiel 604 evanjelikov (38,64 %). V porovnaní so schematizmom z roku 1813 ich stav za štyri roky klesol o 215 (12,09 %). Veriacich postupne pribúdalo až do roku 1826, pričom v priebehu rokov 1821-24, z ktorých chýbajú číselné údaje, ich už bolo o 449 viac (28,31 %) oproti pomalšie narastajúcemu počtu katolíkov. V dôsledku výrazného nárastu medzi rokmi 1821-24 sa stav v sledovanom období pozi-

[35] *Catalogus venerabilis cleri dioecesis Neosoliensis pro anno MDCCCXIII*. Neosolii : Typis Ioannis Stephani, Philippi Machold. Archív BÚ BB.

tívne zmenil o 411 evanjelikov (o 26,30 %).

Pohyb členstva vo filiálkach bol viac-menej kolísavý. Najviac evanjelikov sa tu nachádzalo v roku 1836, kedy predstavovali 45,08 % z celkového počtu príslušníkov tejto konfesie patriacich do zboru (42,53 % v pomere ku katolíkom), najmenej v roku 1827, pričom tvorili 38,43 % (39,39 % vo vzťahu k opačnému vyznaniu). Medzi uvedenými rokmi bol rozdiel 302 veriacich (22,91 %). Počas celého obdobia žilo najviac evanjelikov v Podlaviciach, kde v roku 1830 tvorili 26,15 % z celkového počtu príslušníkov tohto náboženstva nachádzajúcich sa vo filiálkach a 11,67 % zo všetkých členov zboru (69,08 % v pomere ku katolíkom), najmenej v Uľanke (1-8). V roku 1830 boli títo veriaci po prvýkrát evidovaní aj v Dolnom Harmanci a od roku 1833 tiež v Harmaneckej fabrike. V Hornom Harmanci sa nenachádzali žiadni evanjelici.

Počas rokov 1821-24 stúpol počet veriacich najviac v Selciach, a to o 36 (80 %), v Sásovej ich naopak ubudlo 65 (26,10 %). V priebehu roka 1825-26 nastal vo filiálkach nárast o 135 evanjelikov (9,44 %), ale za rok 1826-27 výrazný pokles až o 288 príslušníkov tejto konfesie (17,93 %). V rokoch 1830-33 ubudlo paradoxne najviac v Podlaviciach – o 102 veriacich (24,29 %).

Tabuľka 3 Počet evanjelikov (a katolíkov pre porovnanie) zborov ECAV v Banskej Bystrici a Zvolene v rokoch 1813-1814 (Zdroj: *Catalogus venerabilis cleri dioecesis Neosoliensis*, 1813-1814. Archív BÚ BB.)

Rok		**1813**		**1814**	
Cirkevný zbor	**Filiálka**	**Ev.**	Kat.	**Ev.**	Kat.
Banská Bystrica		**1778**	2198	**1485**	2608
	Dolný Harmanec	-	47	-	46
	Harmanec - píla	-	8	-	5
	Horný Harmanec	-	30	-	32
	Kostiviarska	73	220	72	220
	Kynceľová	85	11	83	8
	Majer	156	26	156	28
	Nemce	96	12	94	13
	Podlavice	350	173	347	172
	Rudlová	146	13	141	10
	Sásová	240	26	240	30
	Selce	55	575	57	564
	Senica	130	26	127	17
	Sv. Jakub	48	243	44	240
	Uľanka	-	376	-	370
	Spolu	**1379**	1786	**1361**	1755
Spolu		**3157**	3984	**2846**	4363

Rok		***1813***		***1814***	
Cirkevný zbor	***Filiálka***	***Ev.***	*Kat.*	***Ev.***	*Kat.*
Zvolen		***1102***	*1013*	***1102***	*667*
	Dúbrava	*1*	*83*	*1*	*84*
	Lieskovec	*760*	*33*	*760*	*34*
	Môťová	*891*	*10*	*892*	*10*
	Spolu	***1652***	*126*	***1653***	*128*
Spolu		***2754***	*1139*	***2755***	*795*

Počas rokov 1833-36 evidujeme najväčší nárast evanjelikov v Podlaviciach – o 87

(27,36 %) a pokles v Selciach – o 45 (39,13 %), kde paradoxne v predchádzajúcich rokoch stúpol počet týchto veriacich. Sporný je však údaj o príslušníkoch oboch konfesií v Podlaviciach z roku 1827, ktorý sa v priebehu roka znížil viac ako päťnásobne (o 80,05 %), čo len dokazuje nepresnosť pri zostavovaní diecéznych schematizmov a znižuje vierohodnosť ich výpovednej hodnoty. Evanjelici tvorili nadpolovičnú časť obyvateľstva Kynceľovej, Majera, Seliec, Podlavíc (do roku 1818, v roku 1821 a 1836), Rudlovej, Sásovej a Senice. Napriek značnému poklesu počas roka 1826-27, po ktorom nasledoval už len rast, sa stav v sledovanom období pozitívne zmenil o 242 veriacich (17,56 %).

V zbore bolo za celé obdobie evidovaných najviac evanjelikov rovnako ako v meste, teda v roku 1826 (42,55 % v pomere ku katolíkom), najmenej v roku 1817 (39,68 %). Medzi týmito rokmi bol rozdiel 832 veriacich (28,29 %). Počas rokov 1821-24 ich pribudlo až 424 (13,94 %). V priebehu roka 1826-27 však nastal pokles až o 343 príslušníkov tejto konfesie (9,09 %), ale za nasledujúcich deväť rokov stúpol o 138 (3,99 %). V dôsledku výrazného nárastu medzi rokmi 1821-24 sa stav v sledovanom období pozitívne zmenil o 653 evanjelikov (22,20 %).

Tabuľka 5 uvádza zmeny v počte veriacich, ktoré nastali v priebehu 20 rokov vo Zvolene a filiálkach jeho zboru v pomere k príslušníkom katolíckej konfesie, ktorí mali menšinové zastúpenie. V meste žilo najviac evanjelikov v druhej polovici sledovaného obdobia, teda v roku 1826 (rovnako ako v Banskej Bystrici), kedy predstavovali 51,82 % z celkového počtu členov zboru (64,28 % v pomere ku katolíkom), najmenej v rokoch 1833, pričom tvorili 49,45 % (58,08 %). Medzi uvedenými rokmi bol rozdiel 217 veriacich (20,30 %). V porovnaní s Banskou Bystricou ich však v oboch prípadoch bolo o viac ako polovicu menej (50,67; 54,34 a 56,84 %). V dôsledku poklesu medzi rokmi 1826-33 (ich počet sa znížil o 217 – 20,30 %) sa stav v sledovanom období negatívne zmenil o 11 evanjelikov (1,26 %).

Tabuľka 4 Počet evanjelikov (a katolíkov pre možnosť porovnania) zboru ECAV v Banskej Bystrici v rokoch 1817-1836 (Zdroj: *Catalogus* / *Schematismus venerabilis cleri almae dioecesis Neosoliensis*, 1817-1836.)

Rok		**1817**		**1818**		**1820**		**1821**		**1824**		**1825**	
		Ev.	Kat.	**Ev.**	Kat.	**Ev.**	Kat.	**Ev.**	Kat.	**Ev.**	Kat.	**Ev.**	Kat.
Cirkevný zbor	**Filiálka**												
Banská Bystrica		**1563**	2717	**1569**	2732	**1584**	2738	**1586**	2750	**2035**	2832	**2126**	2933
v rokoch 1825-33 uvádzané len ako Harmanec (pravdepodobne Horný s Dolným)	Dolný Harmanec	N	N	N	N	N	N	N	N	N	N	N	N
	Harmanec - píla	-	98	-	99	-	102	-	101	-	136	-	159
	Horný Harmanec	N	N	N	N	N	N	N	N	N	N	N	N
	Kostiviarska	65	178	68	179	71	183	70	185	91	225	80	235
	Kynceľová	87	8	86	7	90	10	92	12	84	15	84	18
	Majer	158	30	156	26	160	27	161	26	156	73	162	70
	Nemce	98	15	96	14	100	14	101	13	114	12	123	11
	Podlavice	345	176	368	198	328	170	412	192	390	222	406	223
	Rudlová	148	14	149	14	155	15	153	14	149	26	147	21
	Sásová	241	40	243	34	250	38	249	36	184	56	300	60
	Selce	64	602	64	610	67	615	45	605	81	616	89	639
	Senica	130	22	129	25	129	25	111	31	120	24	124	25
	Sv. Jakub	41	247	52	238	57	240	58	241	53	243	48	256
	Uľanka	1	323	1	343	1	350	3	253	8	368	2	386
	Spolu	**1378**	1753	**1412**	1787	**1408**	1789	**1455**	1709	**1430**	2016	**1565**	2103
Spolu		**2941**	4470	**2981**	4519	**2992**	4527	**3041**	4459	**3465**	4848	**3691**	5036

Rok		**1826**		**1827**		**1830**		**1833**		**1836**	
		Ev.	Kat.	**Ev.**	Kat.	**Ev.**	Kat.	**Ev.**	Kat.	**Ev.**	Kat.
Cirkevný zbor	**Filiálka**										
Banská Bystrica		**2167**	2970	**2112**	2919			**1866**	2667	**1974**	2780
v rokoch 1825-33 uvádzané len ako Harmanec (pravdepodobne Horný s Dolným)	Dolný Harmanec	N	N	N	N	6	241	1	142	-	162
	Harmanec - píla	-	169	-	184	N	N	9	35	3	53
	Horný Harmanec	N	N	N	N	N	N	-	58	-	67
	Kostiviarska	85	234	89	262	66	258	71	259	82	259
	Kynceľová	89	10	78	14	78	16	80	23	83	14
	Majer	169	65	178	58	188	61	205	54	170	54
	Nemce	129	10	140	9	121	12	118	12	127	20
	Podlavice	416	244	83	86	420	188	318	189	405	183
	Rudlová	159	21	161	29	169	20	172	19	179	20
	Sásová	301	62	320	57	289	62	286	53	297	54
	Selce	85	650	83	664	91	652	115	675	70	615
	Senica	126	22	132	26	119	23	149	26	142	28
	Sv. Jakub	40	254	51	241	57	252	62	241	54	261
	Uľanka	7	384	3	398	2	397	4	380	8	399
	Spolu	**1606**	2125	**1318**	2028	**1606**	2182	**1590**	2166	**1620**	2189
Spolu		**3773**	5095	**3430**	4947	**3599**	4936	**3456**	4833	**3594**	4969

Tabuľka 5 Počet evanjelikov (a katolíkov pre možnosť porovnania) zboru ECAV vo Zvolene v rokoch 1817-1837 (Zdroj: *Catalogus / Schematismus venerabilis cleri almae dioecesis Neosoliensis*, 1817-1837.)

Rok		**1817**		**1818**		**1820**		**1821**		**1824**		**1825**	
		Ev.	Kat.	**Ev.**	Kat.	**Ev.**	Kat.	**Ev.**	Kat.	**Ev.**	Kat.	**Ev.**	Kat.
Cirkevný zbor	**Filiálka**												
Zvolen		**872**	509	**885**	548	**996**	557	**100**	587	**1050**	569	**1057**	586
	Bakova jama	N	N	N	N	2	10	-	7	-	10	-	11
	Dúbrava a Sekier	-	78	-	80	1	72	-	75	-	75	-	76
	Komorská usadlosť	18	148	20	140	39	126	41	128	41	156	30	85
	Lieskovec	400	53	420	56	391	56	398	57	416	56	421	53
	Môťová	460	11	473	15	481	19	490	17	510	20	520	19
	Neresnica	N	N	N	N	4	1	10	-	7	-	7	-
	Stráže	N	N	N	N	5	4	8	1	8	1	8	1
	Šúplatka	7	-	7	-	6	-	9	-	11	-	9	-
	Spolu	**885**	290	**920**	291	**929**	288	**956**	285	**993**	317	**995**	245
Spolu		**1757**	799	**1805**	839	**1925**	845	**1056**	872	**2043**	886	**2052**	831

Rok		**1826**		**1827**		**1830**		**1833**		**1836**		**1837**	
		Ev.	Kat.	**Ev.**	Kat.	**Ev.**	Kat.	**Ev.**	Kat.	**Ev.**	Kat.	**Ev.**	Kat.
Cirkevný zbor	**Filiálka**												
Zvolen		**1069**	594	**980**	612	**852**	615	**852**	615	**852**	554	**861**	612
	Bakova jama	-	12	3	9	-	8	-	8	-	8	-	9
	Dúbrava a Sekier	-	80	5	80	8	94	8	115	8	104	8	114
	Komorská usadlosť	30	138	35	126	30	104	30	104	38	109	40	119
	Lieskovec	420	55	410	56	381	57	381	57	381	65	390	66
	Môťová	521	13	500	25	436	21	436	21	436	19	439	19
	Neresnica	6	-	6	-	-	11	-	11	-	7	-	7
	Stráže	8	1	8	2	10	2	10	2	-	5	-	5
	Šúplatka	9	-	9	-	9	-	6	-	9	-	9	-
	Spolu	**994**	299	**976**	298	**874**	297	**871**	318	**872**	317	**886**	339
Spolu		**2063**	893	**1956**	910	**1726**	912	**1723**	933	**1724**	871	**1747**	951

Poznámka: N – príslušnú filiálku schematizmus neuvádza

Bakova jama, Dúbrava so Sekierom, Komorská usadlosť, Neresnica, Stráže a Šúplatka boli filiálkami rímskokatolíckej farnosti vo Zvolene.

Ich počet oproti schematizmu z roku 1813 v priebehu štyroch rokov klesol o 230 (20,87 %). Údaj z roku 1821 je určite chybný (uvedenému číslu pravdepodobne chýba jedna cifra), keďže rok predtým bolo evidovaných 996 evanjelikov a počas ďalších troch rokov už 1 050. Počet veriacich postupne stúpal až do roku 1826, pričom nasledujúceho roku ich ubudlo 89 (8,33 %) a v priebehu rokov 1827-33 už 128 (13,06 %).

Najviac evanjelikov bolo evidovaných vo filiálkach v roku 1825, kedy predstavovali 48,49 % z celkového počtu členov zboru (80,24 % v pomere ku katolíkom), najmenej v roku 1833 so zastúpením 50,55 % (73,25 % vo vzťahu k opačnému vyznaniu). Medzi týmito rokmi bol rozdiel 124 veriacich (12,46 %). Počas celého obdobia boli evanjelici najvýraznejšie zastúpení v Môťovej. V roku 1826 tvorili 52,41 % z celkového počtu príslušníkov tejto konfesie žijúcich vo filiálkach a 25,25 % zo všetkých veriacich v zbore (97,57 % v pomere ku katolíkom). Schematizmus z roku 1813 ich uvádza až o 370 viac (71,02 %), pričom počas rokov 1813-18 sa tento stav negatívne zmenil takmer o dvojnásobok (o 418 – 48,37 %). Najmenej evanjelikov žilo v Bakovej jame, ktorí v roku 1820, kedy táto filiálka vznikla, tvorili 0,22 a 0,10 % (16,67 % vo vzťahu k opačnému vyznaniu). V tomto roku boli založené aj filiálky v osadách Neresnica a Stráže. Najvýraznejšia zmena nastala v priebehu rokov 1813-17, kedy počet príslušníkov tohto náboženstva klesol až o 767 (46,43 %). Evanjelici tvorili nadpolovičnú časť obyvateľstva Lieskovca, Môťovej a Strážov. Napriek tejto situácii sa stav v sledovanom období pozitívne zmenil len o 1 veriaceho (0,11 %).

V zbore bolo za celé obdobie najviac evanjelikov rovnako ako v meste, teda v roku 1826 (69,79 % v pomere ku katolíkom), najmenej v roku 1833 (64,87 % vo vzťahu k opačnému vyznaniu). Medzi týmito rokmi bol rozdiel 340 veriacich (16,48 %). Počas rokov 1813-17 ich ubudlo až o 997 (36,20 %) a v priebehu roka 1826-27 kleslo o 107 (5,19 %). Napriek výraznému nárastu medzi rokmi 1818-24 sa stav v sledovanom období negatívne zmenil o 10 evanjelikov (0,57 %).

Dňa 3. júna 1818 uskutočnil superintendent Adam Lovich vizitáciu zboru ECAV vo Zvolene (viď Tabuľku 6).[36] Značný rozdiel možno vidieť medzi evanjelikmi v meste, ktorých vizitačný protokol uvádza o 234 viac (26,44 %) ako katolícka štatistika. V počte veriacich žijúcich vo filiálkach sa nachádzajú menšie či väčšie odchýlky, ktoré obsahujú viac pozitívne hodnoty oproti druhému prameňu. Najväčší rozdiel je viditeľný pri obci Môťová, ktorá mala podľa výsledkov vizitácie o 290 príslušníkov tejto konfesie viac (38,01 %) ako je uvedené v diecéznom schematizme. V materiáli vypracovanom A. Lovichom však chýbajú údaje o počte evanjelikov v Dúbrave so Sekierom, Komorskej usadlosti a Šúplatke, zatiaľ čo sekundárny zdroj ich obsahuje. Neuvádza však stav veriacich v Lukovom.

Tabuľka 6 Počet evanjelikov (a katolíkov pre porovnanie) zboru ECAV vo Zvolene v roku 1818 (Zdroj: PODLESNÝ, J. – PODLESNÁ, A.: *Dejiny Cirkevného zboru Evanjelickej cirkvi a. v. na Slovensku vo Zvolene. Schematismus venerabilis cleri almae dioecesis Neosoliensis pro anno MDCCCXVIII.*)

		Superint. vizit.	**Diecéz. schematizmus**	
Cirkevný zbor			**Ev.**	Kat.
Zvolen		**1119**	**885**	548
	Bakova jama	neuvedené	N	N
	Dúbrava a Sekier	neuvedené	-	80

[36] PODLESNÝ – PODLESNÁ, *Dejiny* ..., s. 33.

	Komorská usadlosť	neuvedené	20	140
	Kováčová	72	-	-
	Lieskovec	598	420	56
	Lukové	176	neuvedené	neuvedené
	Môťová	763	473	15
	Neresnica	neuvedené	N	N
	Stráže	neuvedené	N	N
	Šúplatka	neuvedené	7	-
	Spolu	**1609**	**920**	291
Spolu		**2728**	**1805**	839

V súvislosti s mierou vierohodnosti údajov uvádzaných v diecéznych schematizmoch stojí za zmienku porovnať ročník 1820 s výsledkami výskumu slovenského etnografa Jána Čaplovičа, ktoré publikoval v diele s názvom *Schematismus ecclesiarum et scholarum evangelicorum augustanae confessioni in inclyto regno hungariae addictorum* (1820). Ide o prvý štatistický prameň ECAV v Uhorsku v pravom zmysle slova.[37] V časti „Zoliensis dioecesis“ približuje stav evanjelikov vo všetkých 10 existujúcich či obnovených cirkevných zboroch tejto oblasti, ale neuvádza, v ktorom roku. Ohľadom Banskej Bystrice a jej filiálok neuvádza presný počet evanjelikov, len ich súčet, ktorý predstavuje vyše 4 000 príslušníkov tejto konfesie[38], pritom vieme, že v tomto období nemalo mesto viac ako 5 000 obyvateľov. To znamená, že podstatne veľká časť veriacich by sa musela nachádzať vo filiálkach. Ak by sme však k celkovému počtu evanjelikov patriacich do zboru, ktorých bolo podľa príslušného schematizmu 2 992, pripočítali veriacich z filiálok Riečka a Sandberg (nachádzajúcich sa mimo územia Zvolenskej kotliny), ani zďaleka sa nepriblížime k výsledku J. Čaplovičа.

Vo Zvolene žilo podľa autora 1 935 evanjelikov a 1 822 vo filiálkach Kováčová, Lieskovec, Lukové a Môťová, ale aj Budča, Kašova Lehôtka a Turová, ktoré už nepatria do Zvolenskej kotliny.[39] Zo záznamov v schematizme sa počtu veriacich v meste približuje údaj o 1 925 príslušníkoch tohto náboženstva nachádzajúcich sa v zbore (z toho 996 pripadlo mestu a 929 filiálkam).

Podobnú diferenciu nachádzame aj v práci Ľudovíta Nagya *Notitiae politico-geographico-statisticae inclyti regni Hungariae, partiumque eidem adnexarum* (1828). Autor v nej sleduje vývoj náboženskej štruktúry obyvateľstva v posledných dvoch decéniách 18. storočia (od roku 1782) a v prvých dvoch desaťročiach 19. storočia. V roku 1782 bolo v Banskej Bystrici 2 551 evanjelikov a 2 437 katolíkov, vo Zvolene 1 209 a 570 príslušníkov týchto konfesií. K roku 1827 (údaje pochádzajú z 20. rokov 19. storočia – viď Tabuľku 7) tvorili evanjelici nadpolovičnú väčšinu vo všetkých 13 sídlach Zvolenskej stolice. Z 26 808 obyvateľov bolo 15 128 evanjelikov (56,43 %) a 11 680 katolíkov (43,57 %). Ich počet však od prijatia Tolerančného patentu paradoxne klesol. V prvom prípade o 332 (13,01 %), v druhom len o 22 veriacich (1,82 %).[40]

Podľa kanonickej vizitácie z roku 1829 klesol počet evanjelikov vo Zvolene na 1 096 (o 91 – 7,67 %) a vo filiálkach na 1 355 (o 403 – 22,92 %), z toho sa 1 nachádzal v Dúbrave a Sekieri, 39 v komorskej usadlosti, 591 v Lieskovci, 706 v Môťovej, 4 v Neresnici, 5 v Strážoch a 9 v Šúplatke.[41] Ľ. Nagy uvádza, že vo filiálkach oboch zborov

[37] JANKOVIČ, V.: *Ján Čaplovič : Život, osobnosť, dielo*. Turčiansky Sv. Martin : Matica slovenská, 1945, s. 69.
[38] CSAPLOVICS, J.: *Schematismus ecclesiarum et scholarum evangelicorum augustanae confessioni in inclyto regno hungariae addictorum*. Viennae : Antonii Pichlem, 1820, s. 40.
[39] CSAPLOVICS, *Schematismus* ..., s. 45.
[40] ŽUDEL, J.: Náboženská štruktúra obyvateľstva mestských sídel na Slovensku v 20. rokoch 19. storočia. In: *Historický zborník 7*. Martin : Matica slovenská, 1997, s. 79-87.
[41] *Visitatio Canonica Ecclesia et Parochia Civitatis Veterozoliensis*, 1829. Archív BÚ BB, CV č. 13.

žilo 1 710 a 549 veriacich.[42]

Tabuľka 7 Počet evanjelikov (a katolíkov pre porovnanie) zborov ECAV v Banskej Bystrici a Zvolene k roku 1827 (Zdroj: NAGY, L.: *Notitiae politico-geographico-statisticae inclyti regni Hungariae, Partiumque eidem adnexarum. Tomus I.*)

Cirkevný zbor	**Filiálka**	**Ev.**	**Kat.**	**Cirkevný zbor**	**Filiálka**	**Ev.**	**Kat.**
Banská Bystrica		**2219**	2995	Zvolen		**1222**	887
	Harmanec	-	-		Kováčová	96	87
	Kostiviarska	97	243		Lieskovec	453	59
	Kynceľová	96	11		Spolu	**549**	146
	Majer	178	69	**Spolu**		**1771**	1033
	Nemce	139	11				
	Podlavice	449	256				
	Rudlová	178	24				
	Sásová	329	68				
	Selce	99	667				
	Senica	145	24				
	Sv. Jakub	48	267				
	Uľanka	-	-				
	Spolu	**1758**	1640				
Spolu		**3977**	4635				

Nevieme síce, odkiaľ autor čerpal poznatky o náboženskej štruktúre obyvateľstva, ale takéto údaje neuvádza žiadny diecézny schematizmus z rokov 1813-27. Je však možné, že sa nachádzajú v ročníkoch, s ktorými sme nedisponovali. Uvedené odchýlky mohlo napokon spôsobiť aj samotné štatistické spracovanie, podľa ktorého sú evanjelici oboch vyznaní uvádzaní spolu.

Zostáva teda na zamyslenie, ktoré z týchto prameňov podávajú objektívne informácie, či ten, ktorý uskutočnila katolícka administratíva alebo evanjelici so širším obsahovým zameraním svojich prác (obe sa geograficky vzťahujú na územie Uhorska). Výhodou cirkevných schematizmov je však periodicita ich vydávania, preto máme možnosť porovnať výsledky z viacerých po sebe nasledujúcich rokov a posúdiť, či poskytujú objektívnejší pohľad na zmeny v členstve jednotlivých zborov ECAV. Možno predpokladať, že ich údaje o počte evanjelikoch nie sú uvedené objektívne, resp. účelovo podhodnotené, aby neprevyšovali počet ich vlastných veriacich a zachovali si tak hegemónne postavenie pretrvávajúce ešte z predtolerančného obdobia.

V roku 1837 sa uskutočnila druhá vizitácia banskobystrického zboru vedená banským superintendentom Jánom Seberínym (viď Tabuľku 8). Jej výsledky sa však v takmer každom prípade (okrem Horného Harmanca a Sv. Jakuba) nezhodujú s údajmi uvedenými v diecéznom schematizme. Najviac sa približujú pri filiálkach Nemce a Senica.

Značný rozdiel možno vidieť medzi evanjelikmi v meste, ktorých superintendentská vizitácia uvádza o 93 viac (4,70 %) ako katolícka štatistika. V počte veriacich žijúcich vo filiálkach sa nachádzajú menšie či väčšie odchýlky, ktoré obsahujú viac pozitívne hodnoty oproti druhému prameňu. Výnimku tvoria len Podlavice, ktoré mali podľa diecézneho schematizmu o 19 evanjelikov viac (4,69 %) ako je uvedené vo vizitačnom protokole, a Majer s rozdielom 10 veriacich (5,88 %). Najväčšie odchýlky opačnej hodnoty sú viditeľné pri obci Sásová (32 – 11,76 %). Podľa údajov získaných J. Seberínym nežil v Dolnom Harmanci, Harmaneckej fabrike a Uľanke žiaden evanjelik, zatiaľ čo sekundárna evidencia uvádza už od roku 1833 v prvom prípade 1 a v druhom najskôr 9, potom

[42] NAGY, L.: *Notitiae politico-geographico-statisticae inclyti regni Hungariae, Partiumque eidem adnexarum. Tomus I.* Budae : Annae Landerer, 1828, s. 456.

7 príslušníkov tejto konfesie. V Uľanke boli už od roku 1817 evidovaní 1 a napokon 7 veriaci.

Tabuľka 8 Počet evanjelikov (a katolíkov pre porovnanie) zboru ECAV v Banskej Bystrici v roku 1837 (Zdroj: *Protocollum Visitationis canonica Ecclesia Augustano Evangelica Libera Regia ac Montana Civitatis Neosoliensis diebus 2.3.4 julii anno 1837*. Archív Cirkevného zboru ECAV na Slovensku Banská Bystrica. *Schematismus almae dioecesis Neosoliensis pro anno MDCCCXXXVII*.)

		Superint. vizit.	**Diecéz. schematizmus**	
Cirkevný zbor	**Filiálka**		**Ev.**	**Kat.**
Banská Bystrica		**2070**	**1977**	2779
	Dolný Harmanec	**-**	**1**	160
	Horný Harmanec	**-**	**-**	64
	Harmanecká fabrika	**-**	**7**	50
	Kostiviarska	**82**	**77**	257
	Kynceľová	**84**	**78**	13
	Majer	**170**	**180**	57
	Nemce	**127**	**126**	13
	Podlavice	**405**	**424**	182
	Rudlová	**178**	**173**	18
	Sásová	**304**	**272**	58
	Selce	**73**	**56**	617
	Senica	**142**	**140**	30
	Sv. Jakub	**56**	**56**	268
	Uľanka	**-**	**7**	395
	Spolu	**1621**	**1597**	2182
Spolu		**3691**	**3574**	4961

Po J. Čaplovičovi sa evidenciou evanjelikov zaoberal aj básnik Ján Kollár v diele *Schematismus generalis ecclesiarum & scholarum evang. aug. conf. in Hungaria, jussu incl. ac vener. generalis quatuor superintendentiarum conventus* (1838). Výsledky jeho skúmania sa viažu k roku 1838 (viď Tabuľku 9). Pri ich porovnaní s údajmi k mestám Banská Bystrica a Zvolen, uvedenými v diecéznom schematizme, je však možné vidieť značné rozdiely. Tie, ako sme už naznačili, vychádzajú pravdepodobne z autorstva oboch prameňov.

Podľa evanjelického schematizmu sa v Banskej Bystrici nachádzalo o 149 evanjelikov viac (7,27 %) ako je uvedené v katolíckej štatistike, ale vo filiálkach ich žilo o 91 menej (5,58 %). Celkovo tak bolo v zbore o 58 veriacich viac (1,64 %). Najväčší rozdiel nastal v prípade Rudlovej, kde J. Kollár evidoval o 85 príslušníkov tejto konfesie menej (48,57 %) ako druhý prameň. Naopak pri Sásovej zaznamenal o 32 evanjelikov viac (12,08 %) ako sa nachádza v diecéznom schematizme. Údaje sa zhodujú len za Majer a Sv. Jakub. Napriek tomu, že v prípade Harmanca autor nerozlišuje medzi jeho osadami, uvádza menší počet veriacich oproti sekundárnemu zdroju.

Pri Zvolene eviduje prvý prameň až o 224 evanjelikov viac (22,95 %) ako je uvedené v druhom z nich. Na rozdiel od neho však neobsahuje údaje o príslušníkoch tohto náboženstva v štyroch filiálkach katolíckej cirkvi, zatiaľ čo diecézny schematizmus len v dvoch. Nie je preto adekvátne porovnávať ich celkový počet za všetky filiálky či zbor. Na základe oboch štatistík žilo vo Zvolene priemerne o 888 veriacich menej (45,06 %) než v Banskej Bystrici.

Tabuľka 10 približuje zmeny v počte evanjelikov (v pomere ku katolíkom) v Banskej Bystrici a jej filiálkach predovšetkým v poslednom desaťročí prvej polovice 19. storočia. V meste žilo najviac príslušníkov tejto konfesie v roku 1850, kedy predstavovali 69,70 % z celkového počtu členov zboru (40,69 % v pomere ku katolíkom), najmenej v

roku 1838, pričom tvorili 66,01 % (40,51 % vo vzťahu k opačnému vyznaniu). Medzi týmito rokmi bol rozdiel 342 veriacich (17,99 %). Oproti predchádzajúcej evidencii uvedenej v Tabuľke 4 sa stav evanjelikov zvýšil o 76 (3,51 %) a 338 (21,63 %).

Tabuľka 9 Počet evanjelikov (a katolíkov pre porovnanie) zborov ECAV v Banskej Bystrici a Zvolene za rok 1838 (Zdroj: KOLLÁR, Joanne: *Schematismus generalis ecclesiarum & scholarum evang. aug. conf. in Hungaria, jussu incl. ac vener. generalis quatuor superintendentiarum conventus*. Pestini : Trattner-Károlyianis, 1838, s. 105-106. *Schematismus almae dioecensis Neosoliensis pro anno MDCCCXXXVIII.*)

Cirkevný zbor	Filiálka	Evanj. schematizmus	Kat. schematizmus
Banská Bystrica		**2050**	**1901**
	Harmanec	3	Dolný – 1, fabrika – 4
	Kostiviarska	82	74
	Kynceľová	88	84
	Majer	179	179
	Nemce	127	132
	Podlavice	400	429
	Rudlová	90	175
	Sásová	297	265
	Selce	70	67
	Senica	142	156
	Sv. Jakub	54	54
	Uľanka	8	11
	Spolu	**1540**	**1631**
Spolu		**3590**	**3532**
Zvolen		**1200**	**976**
	Dúbrava a Sekier	neuvedené	5
	Komorská usadlosť	neuvedené	94
	Kováčová	96	neuvedené
	Lieskovec	675	450
	Lukové	209	neuvedené
	Môťová	896	525
	Neresnica	neuvedené	1
	Šúplatka	neuvedené	9
	Spolu	**1876**	**1084**
Spolu		**3076**	**2060**

Počas roka 1838-39 stúpol počet veriacich o 201 (10,57 %), ale v nasledujúcom roku ich ubudlo až 176 (8,37 %). V dôsledku výrazného nárastu v priebehu roka 1838-39 sa stav v sledovanom období pozitívne zmenil o 342 evanjelikov (17,99 %). Je to o 69 príslušníkov tohto náboženstva menej (16,79 %) než v rokoch 1817-36.

Pohyb členstva vo filiálkach bol viac-menej kolísavý. Najviac evanjelikov sa tu nachádzalo v roku 1844, kedy predstavovali 47,11 % z celkového počtu členov zboru (42,87 % v pomere ku katolíkom), najmenej v roku 1848, pričom tvorili 42,79 % (41,59 % vo vzťahu k opačnému vyznaniu). Medzi uvedenými rokmi bol rozdiel 199 veriacich (11,62 %). Počas sledovaného obdobia ich žilo najviac v Podlaviciach, kde mali v roku 1850 zastúpenie 27,62 % z celkového počtu príslušníkov tejto konfesie žijúcich vo filiálkach a 11,62 % zo všetkých veriacich v zbore (70,20 % v pomere ku katolíkom). Oproti predchádzajúcemu obdobiu nastal nárast o 34 evanjelikov (8,17 %). Najmenej veriacich bolo evidovaných v osadách Dolný Harmanec (od 1 po 5, z toho najviac v roku 1845), Harmanecká fabrika (v prvom roku boli 4, v poslednom už 24, najviac ich však stúplo počas roka 1845-46 – o 9 evanjelikov) a od roku 1843 aj v Hornom Harmanci (do roku 1845 boli 3, v priebehu roka 1846-47 len 1 a do konca obdobia už žiaden).

Tabuľka 10 Počet evanjelikov (a katolíkov pre možnosť porovnania) zboru ECAV v Banskej Bystrici v rokoch 1838-1850 (Zdroj: *Schematismus almae dioecesis Neosoliensis*, 1838-1850.)

Rok		**1838**		**1839**		**1840**		**1841**		**1843**	
		Ev.	**Kat.**	**Ev.**	**Kat.**	**Ev.**	**Kat.**	**Ev.**	**Kat.**	**Ev.**	**Kat.**
Cirkevný zbor	**Filiálka**										
Banská Bystrica		**1901**	2792	**2102**	2859	**1926**	2859	**1915**	2934	**1940**	3009
	Dolný Harmanec	1	159	1	171	2	176	1	185	2	182
	Horný Harmanec	-	63	-	58	-	60	-	61	3	60
	Harmanecká fabrika	4	54	5	58	6	51	6	45	6	39
	Kostiviarska	74	271	76	247	68	224	82	229	91	232
	Kynceľová	84	19	88	26	69	19	68	20	76	21
	Majer	179	54	197	42	192	40	184	39	184	40
	Nemce	132	19	126	17	132	21	110	17	120	26
	Podlavice	429	187	437	189	412	191	416	185	405	184
	Rudlová	175	19	184	25	183	20	142	14	143	14
	Sásová	265	51	268	67	256	57	260	52	273	50
	Selce	67	625	70	652	80	649	79	657	79	635
	Senica	156	25	123	25	143	22	139	33	131	32
	Sv. Jakub	54	271	59	291	55	294	68	299	61	301
	Uľanka	11	391	9	407	4	391	4	414	3	418
	Spolu	**1631**	2208	**1643**	2275	**1602**	2215	**1559**	2250	**1577**	2234
Spolu		**3532**	5000	**3745**	5134	**3528**	5074	**3474**	5184	**3517**	5243

Rok		**1844**		**1845**		**1846**		**1847**		**1848**		**1850**	
		Ev.	**Kat.**	**Ev.**	**Kat.**	**Ev.**	**Kat.**	**Ev.**	**Kat.**	**Ev.**	**Kat.**	**Ev.**	**Kat.**
Cirkevný zbor	**Filiálka**												
Banská Bystrica		**1923**	3040	**2001**	3064	**2093**	3150	**2116**	3231	**2024**	3202	**2243**	3269
	Dolný Harmanec	2	182	5	203	4	234	4	250	2	164	1	231
	Horný Harmanec	3	60	3	61	1	73	1	73	-	55	-	65
	Harmanecká fabrika	2	45	6	39	15	35	20	28	16	61	24	31
	Kostiviarska	96	230	96	233	64	272	63	290	56	186	72	229
	Kynceľová	80	21	89	20	97	36	110	29	103	42	87	27
	Majer	190	31	190	41	136	60	140	51	126	37	187	53
	Nemce	120	26	122	24	121	39	132	27	122	19	121	27
	Podlavice	437	195	403	208	431	205	443	188	446	190	450	191
	Rudlová	143	14	143	19	171	24	130	24	130	15	156	17
	Sásová	276	50	276	49	276	76	276	73	191	39	268	36
	Selce	76	669	72	679	76	718	74	715	69	660	64	665
	Senica	140	35	142	35	142	34	141	41	138	35	140	22
	Sv. Jakub	67	304	56	316	61	327	84	341	104	274	57	307
	Uľanka	81	421	6	430	6	471	9	480	11	349	2	421
	Spolu	**1713**	2283	**1609**	2357	**1601**	2604	**1627**	2610	**1514**	2126	**1629**	2322
Spolu		**3636**	5323	**3610**	5421	**3694**	5754	**3743**	5841	**3538**	5328	**3872**	5591

Tabuľka 11 Počet evanjelikov (a katolíkov pre možnosť porovnania) zboru ECAV vo Zvolene v rokoch 1838-1850 (Zdroj: *Schematismus almae dioecesis Neosoliensis*, 1838-1850.)

Rok		**1838**		**1839**		**1840**		**1841**		**1843**		**1844**	
		Ev.	**Kat.**	**Ev.**	**Kat.**	**Ev.**	**Kat.**	**Ev.**	**Kat.**	**Ev.**	**Kat.**	**Ev.**	**Kat.**
Cirkevný zbor	**Filiálka**												
Zvolen		**976**	576	**984**	582	**1008**	594	**1015**	602	**1040**	627	**1030**	599
	Bakova jama	-	7	-	8	-	8	-	8	-	8	-	8
	Dúbrava a Sekier	5	105	5	106	-	-	-	-	-	-	-	-
	Komor. usadlosť	94	116	96	119	150	122	152	126	154	132	158	135
	Lieskovec	450	54	456	56	679	60	682	65	693	74	692	76
	Môťová	525	13	531	13	873	17	879	23	882	28	886	25
	Neresnica	1	6	1	6	-	6	-	5	5	2	5	-

	Stráže	-	5	-	5	-	6	-	6	-	6	-	7
	Šúplatka	9	-	9	-	9	-	9	-	N	N	N	N
	Spolu	**1084**	882	**1098**	313	**1711**	328	**1722**	345	**1734**	370	**1741**	375
Spolu		**2060**	1458	**2082**	895	**2719**	922	**2737**	947	**2774**	997	**2771**	974

Rok		**1845**		**1846**		**1847**		**1848**		**1850**	
		Ev.	**Kat.**	**Ev.**	**Kat.**	**Ev.**	**Kat.**	**Ev.**	**Kat.**	**Ev.**	**Kat.**
Cirkevný zbor	**Filiálka**										
Zvolen		**1046**	614	**1200**	635	**1200**	645	**1200**	646	**1030**	650
	Bakova jama	-	8	-	7	-	7	2	7	-	10
	Dúbrava a Sekier	-	-	5	134	5	140	5	134	2	140
	Komor. usadlosť	161	138	140	167	141	169	139	169	200	160
	Lieskovec	704	82	711	69	715	70	715	69	715	66
	Môťová	892	25	845	17	850	18	850	17	850	15
	Neresnica	5	-	6	2	6	2	-	5	-	5
	Stráže	-	7	5	9	6	3	8	-	4	1
	Šúplatka	N	N	N	N	N	N	N	N	N	N
	Spolu	**1762**	385	**1712**	405	**1723**	409	**1719**	401	**1771**	397
Spolu		**2808**	999	**2912**	1040	**2923**	1054	**2919**	1047	**2801**	1047

V priebehu roka 1843-44 pribudol najväčší počet evanjelikov v Podlaviciach, a to 32 (7,90 %), ale do nasledujúceho roku ich ubudlo 34 (7,78 %). Za rok 1845-46 nastal v Majeri pokles až o 54 veriacich (28,42 %), ale v posledných dvoch sledovaných rokoch nárast o 61 (48,41 %). V rokoch 1846-48 stúpol počet príslušníkov tohto náboženstva v Sv. Jakube o 43 (70,49 %), zatiaľ čo počas rokov 1848-50, kedy nemáme k dispozícii číselné údaje, klesol o 47 (45,19 %). Najväčší úbytok zaznamenala Senica – 16 veriacich (10,26 %), najvýraznejšie však za rok 1838-39 – 33 (21,15 %), ale do nasledujúceho roku ich pribudlo 20 (16,26 %). Počas roka 1847-48 nastal v Sásovej pokles až o 85 evanjelikov (30,80 %), ale v priebehu posledných dvoch rokov nárast o 77 (40,31 %). Za rok 1845-46 sa v Rudlovej zvýšil počet veriacich o 28 (19,58 %), ale do nasledujúceho roku ich bolo už o 41 menej (23,98 %). Sporný je údaj o počte príslušníkov tejto konfesie v Uľanke z roku 1844, ktorý oproti predchádzajúcemu zápisu vzrástol z pôvodných 3 na 81 a v priebehu roka 1845-46 klesol na 6. Evanjelici neprevyšovali počet katolíkov len v harmaneckých osadách, Kostiviarskej, Selciach, Sv. Jakube a Uľanke. Napriek výraznému nárastu počas rokov 1843-44 (o 136 – 8,62 %), ale v dôsledku poklesov v priebehu rokov 1844-45 (o 104 – 6,07 %) a 1847-48 (o 113 – 6,95 %) sa stav v sledovanom období negatívne zmenil len o 2 veriacich (0,12 %).

V zbore bolo za celé obdobie evidovaných najviac evanjelikov rovnako ako v meste, teda v roku 1850 (40,92 % v pomere ku katolíkom), najmenej v roku 1841 (40,12 %). Medzi týmito rokmi bol rozdiel 398 veriacich (11,46 %). Počas roka 1838-39 ich počet stúpol o 213 (6,03 %), ale do nasledujúceho roku klesol o 217 (5,79 %). Opačnú tendenciu mal vývoj v posledných troch rokoch. V priebehu roka 1839-40 nastal pokles o 220 evanjelikov (5,87 %) a v období 1847-48 o 205 (5,48 %), ale v rokoch 1848-50 ich pribudlo až 334 (9,44 %), čím dosiahli najvyššiu hodnotu počas sledovaného obdobia. V dôsledku výrazného nárastu medzi rokmi 1838-39 sa stav 13 rokov pozitívne zmenil o 358 veriacich (12,41 %). Oproti predchádzajúcemu obdobiu je to o 295 príslušníkov tohto náboženstva menej (45,18 %).

Tabuľka 11 uvádza zmeny v počte evanjelikov (v pomere ku katolíkom), ktoré nastali v priebehu posledných 13 rokov prvej polovice 19. storočia vo Zvolene a filiálkach jeho zboru. V meste žilo najviac veriacich v druhej polovici sledovaného obdobia, počas rokov 1846-48, kedy predstavovali 41,21; 41,05 a 41,11 % z celkového počtu členov zboru (65,40; 65,04 a 65,01 % v pomere ku katolíkom), najmenej v roku 1838 (rovnako

ako v Banskej Bystrici), pričom tvorili 47,38 % (62,89 %). Medzi týmito rokmi bol rozdiel 224 evanjelikov (22,95 %). V porovnaní s Banskou Bystricou to bolo v prvom prípade priemerne o 878 (42,22 %) a v druhom o 925 menej veriacich (48,66 %). Oproti predchádzajúcej evidencii uvedenej v Tabuľke 5 stav príslušníkov tejto konfesie stúpol o 131 (12,25 %) a 124 (14,55 %). Najväčší nárast nastal v priebehu roka 1845-46, a to o 154 evanjelikov (14,72 %). Veriacich postupne pribúdalo až do roku 1846 (mierny pokles zaznamenali len v roku 1844), pričom počas rokov 1848-50 ich ubudlo 170 (14,17 %). V dôsledku postupného nárastu medzi rokmi 1838-46 sa stav za sledované obdobie pozitívne zmenil o 54 evanjelikov (5,53 %). Je to o 65 príslušníkov tohto náboženstva viac než v rokoch 1817-37.

Najviac evanjelikov bolo evidovaných vo filiálkach v roku 1850, kedy predstavovali 63,23 % z celkového počtu členov zboru (81,69 % v pomere ku katolíkom), najmenej v roku 1838, pričom tvorili 52,62 % (55,14 %). Medzi uvedenými rokmi bol rozdiel 687 veriacich (63,38 %). Najvýraznejšia zmena nastala v priebehu rokov 1839-40, kedy nastal nárast až o 613 príslušníkov tejto konfesie (55,83 %). Počas 13 rokov žilo najviac evanjelikov, rovnako ako v predchádzajúcom období, v Môťovej, ktorí mali v roku 1845 zastúpenie 50,62 % z celkového počtu veriacich žijúcich vo filiálkach a 31,77 % zo všetkých členov zboru (97,27 % vo vzťahu k opačnej konfesii). Oproti predchádzajúcemu obdobiu ich počet stúpol až o 371 príslušníkov tohto náboženstva (71,21 %). Najmenej evanjelikov žilo opäť v Bakovej jame, ale len v roku 1848, predtým a potom tu nebol evidovaný ani jeden z nich. V Dúbrave so Sekierom sa v rokoch 1840-45 nenachádzal žiadny veriaci.

V priebehu sledovaného obdobia pribudol najväčší počet evanjelikov v Môťovej – 325 (61,90 %), a to najvýraznejšie počas roka 1839-40 (342 – 64,41 %). V priebehu roka 1845-46 však nastal pokles o 47 veriacich (5,27 %). Počas rokov 1837-38 a 1839-40 sa ich stav pozitívne zmenil najvýraznejšie v osadách s najpočetnejším zastúpením príslušníkov tejto konfesie, a to v Môťovej – o 86 a 342 (7,93 a 19,99 %), Lieskovci – o 60 a 223 (5,54 a 13,03 %) a komorskej usadlosti o 54 a 56 (4,98 a 3,27 %). Evanjelici tvorili nadpolovičnú časť obyvateľstva v komorskej usadlosti (od roku 1840), Lieskovci, Môťovej a Strážoch. V dôsledku výrazného nárastu počas roka 1839-40 sa stav v sledovanom období pozitívne zmenil o 687 veriacich (63,38 %).

V zbore bolo za celé obdobie evidovaných najviac evanjelikov rovnako ako v meste, teda v roku 1847 (73,50 % v pomere ku katolíkom) najmenej v roku 1838 (58,56 %). Medzi týmito rokmi bol rozdiel 863 veriacich (41,89 %). Najviac, a to 637 (30,60 %) ich pribudlo v priebehu roka 1839-40. V dôsledku výrazného nárastu počas roka 1839-40 sa stav v sledovanom období pozitívne zmenil o 741 príslušníkov tohto náboženstva (35,97 %). Oproti predchádzajúcemu obdobiu to bolo o 731 evanjelikov viac.

Evanjelici a. v. na Slovensku tvorili v minulosti dôležitý demografický prvok, ktorý bol neoddeliteľnou súčasťou života vtedajšej spoločnosti. Platilo to najmä o slobodných kráľovských mestách, ktoré zastávali v politických, hospodárskych a kultúrnych dejinách významné postavenie. Výskumu štruktúry tejto skupiny obyvateľstva však doposiaľ nebola venovaná dostatočná pozornosť. Uvedenou analýzou sme sa preto pokúsilo aspoň čiastočne objasniť situáciu tejto druhej najpočetnejšej konfesie žijúcej na území Uhorska.

Summary

Development of membership in choirs of Evangelical church of Augsburg faith in Banská Bystrica and Zvolen since issueing the Patent of Toleration to half of 19th century

The study offers analyse of changes in count of members in towns and their branch establishments in 1781-1850. They made important demographic element, which partaked of religious development of population in Upper Hungary. We worked with some clerical documents for acquiring necessary data about count of members of these clerical choirs. It were protocols of visitation, which were processed by Evangelical church of Augsburg faith and schematisms of Catholic church. The reason of these changes was probably migration of unprivileged citizens, who came to town and his suburbs from countryside for work.